

ОД БЕКЕРА ДО ШУРЛЕА. ПРИЛОГ О ТРАНСКРИПЦИЈИ НЕМАЧКИХ ИМЕНА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ²

Апстракт: У раду се на основу резултата анкете спроведене међу говорницима српског језика као матерњег изводе закључци о познавању и примени постојећих, у српском језику прецизно дефинисаних правила за транскрипцију немачких властитих имена, утврђују се (језички и ванјезички) разлози који доводе до правилне или неправилне транскрипције, од којих се као доминантан издваја утицај познавања немачког језика. Анализом су обухваћени следећи проблеми: транскрипција немачких умлаута (й, ѓ и ä), писање групе -ig на крају речи и преношење и флексија немачких женских имена која се завршавају на -е, док недоумице и неуједначености које постоје у правопису српског језика неће бити предмет овог истраживања.**

Кључне речи: транскрипција, властита имена, српски језик, немачки језик, правопис.

1. Увод.

Да у српском језику приликом транскрипције немачких имена често постоје неусаглашености запажа се у разним сферама употребе језика, а пре свега у медијима који врше значајан утицај на нормирање и усвајање одређеног облика страног имена. Тако се нпр. немачки фудбалер Андре *Ширле* јавља и као Андре *Шурле*, отац психоанализе се зове *Сигмунд*, али и *Зигмунд* Фројд, Моцарт је рођен не само у *Салцбургу*, већ и у *Залцбургу* и *Салзбургу*, а аутор чувеног немачког речника може бити Герхард *Вариг* или Герхард *Варих*. Поставља се питање у којој мери је разлог јављања оваквих и сличних недоумица непостојање тачно утврђених правила транскрипције немачких гласова у српском језику, а у којој мери непознавање постојећих правила од стране говорника српског језика као матерњег.

¹ dbmarjan@eunet.rs

² Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** Један део рада изложен је у виду усменог саопштења на IX међународном научном скупу *Српски језик, књижевност, уметност* 24.10.2014. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу.

Да у српском језику највећим делом постоје јасно дефинисана правила за транскрипцију немачких гласова потврђује преглед важећих правописа. Тако се нпр. у *Правопису српскога језика* у издању Матице српске (2011) наводи да, и поред тога што се немачки гласовни систем и изговор гласова веома разликује од српског, у српском језику постоји углавном постојан систем транскрипције имена из немачког језика. Будући да се приликом транскрипције занемарују одређене особине немачког изговора (нпр. аспированост безвучних сугласника и делимична или потпуна обезвученост њихових звучних парњака), изводи се закључак да се правила прилагођавања у српском језику „могу успешно приказати полазећи од немачке графије, која има углавном систематичан однос према немачком гласовном систему“ (Пешикан и др. 2011: 208-209). Затим се нуди преглед уобичајених правила транскрипције немачких имена, уз напомену да постоје одређене недоумице и неуједначености, које се пре свега односе на неконсеквентно преношење немачког почетног *S* испред самогласника (*Сименс* : *Билд ам Зонтаг*) и неконсеквентно примењивање правила о једначењу по звучности (*Дрезден* : *Потсдам*).

2. ПРЕДМЕТ, ЦИЉ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА.

Предмет овог истраживања јесу постојећа, правописом јасно дефинисана правила за транскрипцију немачких имена у српском језику, док напред наведене и сличне недоумице и недоследности неће бити узимане у разматрање³. Циљ нам је да утврдимо у којој мери говорници српског језика познају и у језичкој пракси примењују дата правила, посебно када је реч о гласовима које српски језик не познаје (немачки умлаути), као и да испитамо (језичке и ванјезичке) разлоге који доводе до правилне или неправилне транскрипције немачких имена, од којих се као доминантан издваја (позитиван или негативан) утицај познавања немачког језика. У раду се анализирају следећи проблеми: а) транскрипција немачких умлаута (*ü, ö* и *ä*); б) писање групе *-ig* на крају речи, као и в) преношење и флексија немачких женских имена која се завршавају на *-e*. У оквиру последњег проблема кратко се осврћемо и на питање међувокалског *J*, које због недовољног броја примера захтева додатне анализе.

Као методу истраживања одабрали смо онлајн анкету, коју смо спровели међу испитаницима различите старосне доби, степена образовања, професија, као и различитог нивоа познавања немачког језика. Анкета је са-

---

³ Овим питањима аутори се баве у раду: Недељковић Даница, Никола Вујчић, *Да ли се у Бечу једе захер или сахер торта? О транскрипцији немачких имена у српском језику*. Зборник радова са IX међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност*, Крагујевац: ФИЛУМ (у изради).

држала 29 питања и била је једним делом контролисаног типа (9 питања у којима су испитаници имали могућност да бирају између понуђених одговора), а делом отвореног типа (20 питања код којих су испитаници уписивали одговор који сматрају исправним). У анкети је учествовало 266 испитаника, од којих 58 никада није учило немачки језик, 127 има одређено знање немачког језика (учили су у основној и/или средњој школи, на факултету, курсу језика, преко телевизије или су боравили у земљама немачког говорног подручја), док 81 испитаник студира или је завршио германистику. Према критеријуму познавања немачког језика, који смо сматрали релевантним за спроведено истраживање, резултати су табеларно представљени у три колоне: у првој су они који не познају немачки језик, у другој негерманисти, а у трећој германисти.

3. Писање немачких умлаута (нем. Umlaut).

Под умлаутима, често превођеним као „прегласи“ или „помућени вокали“, подразумевамо три вокала у немачком језику које фонетски систем српског језика не познаје. Ради се о вокалима *ï*, *ä* и *ö*. У највећем броју случајева графички се реализују помоћу дијакритичких знакова изнад одговарајућих вокала, али се могу јавити и у облику *ie*, *ae* или *oe*. Будући да поседују сопствене вокалске карактеристике (начин и место артикулације, квалитет и дужину), те стога заузимају посебно место у вокалском трапезу (Дуден 4 2006⁷: 28), ова три гласа у немачком фонетском систему представљају засебне гласове.

Следећи опште правило о транскрибовању страних гласова у српском језику: „Гласове страних језика треба транскрибовати најближим нашим гласовима.“ (Белић 1950: 110), може се закључити да је за исправну транскрипцију немачких умлаута неопходно познавање немачког фонетског система, одн. правилног изговора поменутих вокала. Нешто прецизније нормирање овог дела правописа српског језика спроведено је у Речнику Матице српске и Матице хрватске из 1960. године у коме се за сваки од наведених гласова одређује глас у српскохрватском језику који му је „најближи“, па тако *ï* транскрибујемо као *и*, а *ä* и *ö* као *е* (Алексић и др. 1960: 153). Исто правило преузимају и аутори *Правописа српскога језика* у издању Матице српске из 2011. године. Услед оваквог, прескриптивног, начина нормирања није неопходно познавање немачког језика, одн. фонетског система да би се задовољила правила транскрипције у српском језику. Неопходно је, дакле, само познавање правила српског правописа.

Да бисмо утврдили у којој мери говорници српског језика познају наведено правописно правило и на који начин познавање немачког језика

утиче на транскрипцију ових гласова, у анкети смо испитали писање 7 властитих имена са вокалом *ii*, 2 са вокалом *ö* и један пример са вокалом *ä*.

3.1. Примери са вокалом *ii*.

Код вокала *ii* Правопис Матице српске налаже транскрипцију у виду српског вокала *и* (Пешикан и др. 2011: 210). У табелама 1 и 2 представљени су резултати анкете.

Табела 1.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
Tübingen → Тибинген* 259 / 170 (65,6%)	62,9%	58,8%	77,7%
Düsseldorf → Дизелдорф* 262 / 248 (94,6%)	94,7%	94,3%	95%
Lübeck → Либек 258 / 206 (79,8%)	79,2%	73,3%	90,1%
Münster → Минстер* 257 / 209 (81,3%)	79,6%	73,1%	95%
Saarbrücken → Зарбрикен* 262 / 186 (71%)	76,3%	65%	76,5%

(Звездича * указује на постојање варијација датог имена у одговори-ма који нису контролисаног типа, али је глас који се испитује у свим примерима очуван!)

Најпре се издвајају имена немачких градова (*Tübingen*, *Düsseldorf*, *Lübeck*, *Münster*, *Saarbrücken*). На основу резултата анкете може се извести следећи општи закључак: што је град познатији (највероватније услед заступљености у медијима, па затим и из опште културе), то је транскрипција приближнија дефинисаној норми, независно од познавања језика. Тако је вокал *ii* у немачком граду *Düsseldorf* у 94,7% / 94,3% / 95% случајева транскрибован као *u*⁴. Резултати су нешто диференциранији када су у питању градови који, по мишљењу аутора, не спадају у општепознате немачке градове. Као пример узимамо град *Lübeck*. У овом случају је 90,1% германиста транскрибовало *ii* као *и*, док је то исто учинило 79,2% непознавалаца немачког језика и 73,3% негерманиста. Овај резултат се може

⁴ Претпостављамо да би ова трвдња нашла своју потврду и у примеру München → Минхен, који смо услед изузетне фреквентности намерно изоставили у анкети.

тумачити двојако: велики проценат одговора германиста указује на познавање немачког фонетског система, са једне стране, и правила транскрипције у српском језику, са друге стране, што сматрамо мање вероватним. Ипак не може се пренебрегнути чињеница да се код германиста уочавају разлике у резултатима код градова *Saarbrücken* и *Tübingen* с једне стране, и градова *Münster*, *Düsseldorf* и *Lübeck* с друге стране. Овај резултат указује на познатост градова Минстер и Либек у српском језику међу германистима, више него код осталих испитаника. То се може објаснити релевантношћу поменути два града: Минстер заузима веома значајно место у германистици, али и у немачкој србистици (сербокroatистици), док је Либек родно место немачког писца Томаса Мана и у том контексту често помињани град.

Код непознвалаца немачког језика можемо констатовати или познавање правила транскрипције немачких гласова у српском језику или пак можемо претпоставити да је један број одговора добијен аналогјом (*Düsseldorf* → Дизелдорф = *Lübeck* → Либек), као и да је последица опште информисаности испитаника. Веома је тешко у овом случају утврдити тачан узрок резултата јер бисмо морали да спроведемо детаљну социолошку анализу испитаника: ниво и врста образовања, године трајања образовања, период протекао након завршетка образовања и одатле индиректно извести ниво познавања правила матерњег језика. Оваква анализа би далеко превазилазила оквири овог рада, али и компетенције аутора, те се због тога њоме нећемо бавити.

Интересантан налаз представљају резултати негерманиста, тј. познвалаца немачког језика који су своја знања стекли на најразличитије начине: путем школског образовања (основна, средња школа, факултет), на курсевима језика, боравком на немачком говорном подручју, преко рођака и пријатеља. Из табеле се види да у највећем броју случајева њихови резултати имају најлошије вредности. Овај резултат имплицира негативан утицај услед (површног) познавања правила немачког фонетског система. Наведену појаву утицаја страног фонетског система на транскрипцију у српском језику која није у складу са важећом правописном нормом називамо *фонолошка интерференција*. У овим конкретним случајевима може се закључити да испитаници недовољно познају фонетска правила немачког језика и да их она само додатно спутавају у примени правила транскрипције у српском језику. Такође се може претпоставити да се испитаници у случајевима несигурности воде писаном формом немачких речи, а не изговором, као што би према дефинисаном правилу требало. Овакав начин реализације писања страних речи препоручује и Симић и наводи да приликом писања речи „неодређеног или колебљивог изговора“ не копирамо гласовни, него словни састав страних речи (Симић 2003: 139, 140). Наведено правило, међутим, у датим примерима не важи, будући да постоје јасна правила за

транскрипцију немачких умлаута, па се овде пре може говорити о познавању одн. непознавању правописних правила српског језика.

Занимљив случај за анализу представљају два примера немачка презимена – *Jülich* и *Schürre*. Резултати се налазе у табели 2.

Табела 2.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
<i>Jülich</i> → Јилих* 224 / 116 (51,8%)	50%	46,8%	60,2%
<i>Schürre</i> → Ширле 238 / 167 (70,2%)	66,6%	65,8%	79,4%

Код ова два презимена запажамо већу несигурност у писању, чак и код германиста, што потврђује да и код ове групе испитаника на правилну транскрипцију у већој мери утиче степен познатости датог имена у српском језику него само познавање правописне норме. У првом примеру ради се о, највероватније, ширим круговима потпуно непознатом презимену, док се у другом примеру ради о презимену немачког фудбалера Андреа Ширлеа. У том случају можемо да претпоставимо да је сигурност одн. несигурност у писању овог презимена условљена медијском заступљеношћу овог фудбалера на српском говорном подручју. Уз то се један проценат погрешно транскрибованих одговора сигурно може објаснити чињеницом да је у медијима често заступљена погрешна варијанта датог презимена (Шурле). Код примера *Jülich* примећујемо 50% реализације гласа *ï* као *и* и 50% као *у*. Обик *Јулих* је највероватније производ познавања правила или аналогije, док облик *Јулих* можемо објаснити роковођењем графичким обликом или евентуално лакшом артикулацијом слога ЈУ у односу на слог ЈИ.

3.2. Примери са вокалима *ö* и *ä*.

Код вокала *ö* и *ä* Правопис Матице српске налаже транскрипцију у виду српског вокала *е* (Пешикан и др. 2011: 209, 210). Табела 3 представља резултате анкете.

Табела 3.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
Görlitz → Герлиц* 261 / 192 (73,6%)	70,9%	65,8%	87,5%
Römer → Ремер 237 / 135 (57%)	48,9%	53,4%	67,5%
Schönbrunn → Шенбрун* 226 / 166 (73,4%)	72,7%	67,2%	83,3%
Bäcker → Бекер 239 / 214 (89,5%)	63,2%	94%	100%

Интересантан је резултат код примера *Römer* → *Ремер* у коме изненађује релативно мали проценат одговора у складу са нормом код свих испитаника, па и код германиста. Ради се о непознатом⁵ и не тако честом немачком презимену које поново потврђује закључак да се испитаници у случају несигурности ослањају на писану, а не на фонетску форму дате речи, а то проистиче из недовољног познавања правила транскрипције немачких речи у српском језику. На другој страни налазимо пример *Bäcker* → *Бекер* који представља веома фреквентно немачко презиме, али и интернационално познато и медијски пропраћено у лику и делу тенисера Бориса Бекера. Велики проценат одговора у складу са нормом код испитаника који познају немачки језик (негерманисти и германисти) објашњавамо „чистим“ изговором немачког гласа *ä* који у потпуности одговара изговору српског вокала *e* и познавању ове подударности. Испитаници који нимало не познају немачки језик су ускраћени за ово сазнање и код њих се јавља већа несигурност.

4. Група *-ig* на крају речи.

Према фонетској норми немачког језика група *-ig* на крају речи се најчешће изговара као такозвани *ich*-глас - [iç] (Дуден 6 2005⁶: 84). Ипак, кодификатор признаје да постоје и други начини изговора ове гласовне групе у зависности од регионалне одређености. Тако се иста група може понегде реализовати и као гласовна група *ик*, али и *иш* (ибид.). Ова чињеница знатно отежава полазну изговорну основу на којој би се вршила транскрипција приликом преноса таквих имена у српски језик. Претпостављамо да је из

⁵ Германистима би ово презиме требало да буде итекако познато, с обзиром на то да се ради о ауторки релевантне литературе из германистичке лингвистике. Чак и да није познато из поменутог контекста, они би требало да владају фонетским правилима немачког језика, која у комбинацији са правилима српског правописа неминовно доводе до решења *Römer* → *Ремер*.

тог разлога изговор групе *-ig* на крају речи у српском језику нормиран према писаном, а не према изговореном облику (Симић 2003: 139, 140). Потврду налазимо и у Правопису Матице српске, где се наводи да се немачко *G* увек транскрибује као *Г*, чак и онда кад му је изговор фрикативан (типа *X*, у секвенци *-IG*), нпр. *Лудвиг* (LUDWIG), *Хениг* (HENNIG) (Пешикан и др. 2011: 209-210), што је случај и са примерима из наше анкете.

На основу резултата анкете можемо да изведемо следеће закључке о познавању правила транскрипције групе *-ig* на крају речи:

Табела 4.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
<i>Leipzig</i> → Лајпциг* 261 / 239 (91,5%)	98,2%	88,7%	91,3%
<i>Wahrig</i> → Вариг 239 / 99 (41,4%)	71,4%	31,8%	36,4%

Испитаници који нимало не познају немачки језик нису ни препознали специфичност предметног завршетка, те су скоро сви транскрибовали писани облик. Претпоставка је да је на овакав начин транскрипције утицала фреквентност и познатост града чији се назив на српском језику већ усталио у облику Лајпциг. Слично су поступили и германисти иако је њима веома добро познат изговор ове групе гласова. То можемо објаснити или познавањем правила да се група не треба транскрибовати гласовно – што сматрамо мало вероватним – или несигурношћу услед различитих могућности изговора дате групе у немачком језику. Уз то долази и фреквентност појављивања овог града у облику Лајпциг, која у овом случају, врло вероватно, има пресудну улогу. Насупрот овом примеру, наредни пример показује сасвим другачије резултате. Већина испитаника који не поседују знања немачког језика опет одговара, сходно логици из претходног примера, да се група реализује у српском језику као група *иг*. Интересантан је зато налаз испитаника са знањем немачког језика који у мањини заступају овај став. Дакле, већина испитаника са знањем немачког језика, међу којима су и германисти, сматра да се ова група у српском језику треба транскрибовати као група *их*. Ово иде у прилог тези да испитаници не заснивају своје одговоре на познавању правила српског правописа, већ немачког изговора који је њима кроз учење немачког језика као страног најближи⁶. Будући да се у другом примеру ради о нефреквентном немачком презимену у свакодневной употреби, критеријум

⁶ Интересантно је да нема ниједног понуђеног одговора са групама *-ик* и *-ии* које, територијално посматрано, заузимају знатан део немачког говорног подручја, посебно група *-ик* (уп. http://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/germanistik/sprachwissenschaft/ada/runde_1/f14a-c/, 11.10.2014.)

фреквентности и познатости приликом давања одговора морамо искључити. Зато узроке оваквих одговора морамо тражити у познавању немачког језика, са једне стране и аналогije, одн. несигурности, са друге стране. И у овим примерима код познавалаца немачког језика учавамо фонолошку интерференцију која је обрнуто пропорционална критеријуму фреквентности/познатости што се јасно учава на примеру *Вариг-Варих*.

5. Женска имена која се завршавају на –е.

Када је реч о писању женских страних имена, у српском језику је уобичајено граматичко прилагођавање, које се врши на два начина: а) прилагођавање захвата и номинатив, тако што се успоставља завршно –А, схваћено као наставак (нпр. Жанета, Брижита и сл.); б) номинатив остаје неприлагођен, али се наставци женског рода појављују у промени, нарочито у дативу и присвојном придеву (нпр. Кетрин - Кетринин) (Пешикан и др. 2011: 174-5). На тај начин се женска имена страног порекла уклапају у граматички систем српског језика и губе статус страног елемента. Историјски посматрано, прерађивање завршетака речи и њихово уклапање у систем словенске деклинације сеже још у доба Константина (Ћирила) Солунског, а одржало се и у српскословенском правопису (ибид. 171).

У спроведеној анкети испитивали смо језичку праксу говорника српског језика када је реч о транскрипцији немачких женских имена која се завршавају на –Е: *Sabine, Gabrielle, Christine* и *Annette*. Циљ нам је био да утврдимо да ли је у датим случајевима уобичајенија варијанта са прилагођеним или неприлагођеним номинативом, а потом и каква је језичка пракса када је реч о употреби ових имена у другим падежима.

У табели 5 представљени су резултати женских имена која су у анкети испитивана ван контекста, дакле нису била падешки маркирана. Наведени су резултати за обе варијанте (-е / -а), као и варијанта са нултом морфемом (*Сабин, Габриел*), заступљена у одговорима који нису били контролисаног типа.

Табела 5.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
Sabine → Сабине / Сабина* 227 → 154 (67,8%) / 51 (22,5%)	46,5% / 20,9% Сабин*: 32,6%	67,6% / 25,2% Сабин*: 7,2%	80,8% / 19,2% Сабин*: 0%
Gabrielle → Габриеле / Габриела* 225 / 119 (52,9%) / 67 (29,8%)	24,4% / 24,4% Габриел*: 51,2%	54,1% / 29,7% Габриел*: 16,2%	67,1% / 32,9% Габриел*: 0%
Christine → Кристине / Кристина 237 / 150 (63,3%) / 87 (36,7%)	48,9% / 51,1% -	62,9% / 37,1% -	73% / 27% -

Истраживање је показало да код сва три женска имена у укупном збиру одговора доминира варијанта са очуваним завршетком –Е, као и да број испитаника који су се одлучили за ову варијанту процентуално расте у складу са степеном познавања немачког језика. Са друге стране, код непознавалаца немачког језика низак проценат одговора са неприлагођеним номинативом није последица познавања правописних правила српског језика, која налажу да се завршетак –Е прилагођава српском облику –А, већ чињенице да се велики број испитаника у питањима која нису била контролисаног типа одлучио за облик са нултом морфемом (Сабин 32,6%; Габриел 51,2%), вероватно под утицајем других њима познатијих језика (нпр. француског или енглеског). Код негерманиста проценат оваквих одговора знатно опада (Сабин 7,2%; Габриел 16,2%), док неприлагођени облик доминира, што можемо објаснити познавањем немачког изговора. Са друге стране германисти нулту морфему искључују као опцију, будући да познају правила немачког језика. Последњи пример (*Christine*) показује да у питањима контролисаног типа, када је потребно изабрати између две опције (-е / -а), испитаници који не познају немачки језик незнатну предност дају варијанти са прилагођеним наставком, коју претпостављамо сматрају природнијом, док се скоро 50% одговора са неприлагођеним номинативом може објаснити руковођењем писаним обликом. Са друге стране, негерманисти и германисти се далеко чешће одлучују за изворни облик датог имена, док се мањи проценат прилагођавања (37% негерманиста, 27% германиста) може тумачити познавањем правописне норме српског језика⁷.

⁷ Пример имена *Gabrielle* отворио је још једно питање о познавању правописних правила српског језика – правило о међувокалском *J*. Наиме, у српском језику је правописном нормом (Пешикан и др. 2011: 174) утврђено да се

У посебну групу издвојили смо примере у којима се женско име (*Annette*) јавља у контексту, у различитим падежима. Резултати анкете, приказани у табели 6, показују да је у оваквим случајевима слика нешто другачија у односу на ону када су имена била издвојена из контекста.

Табела 6.

	не познају немачки јез.	негерманисти	германисти
а) <i>Annette</i> → <u>Анетџ</u> / <u>Анета</u> * 227 → 93 (41%) / 98 (43,2%)	17,8% / 42,2% <i>Анет</i> : 37,8%	42,3% / 44,1% <i>Анет</i> : 10,8%	53,5% / 42,3% <i>Анет</i> : 1,4%
б) <i>Annette</i> → <u>Анетџ</u> / <u>Анету</u> 227 → 67 (29,5%) / 125 (55,1%)	13,3% / 48,9% <i>Анет</i> : 33,3%	31,5% / 55% <i>Анет</i> : 9,9%	36,6% / 59,2% <i>Анет</i> : 1,4%
в) <i>Annette</i> → <u>Анетини</u> 227 → 212 (93,4%)	95,6%	91,9%	94,4%

У примеру а) приказани су резултати транскрипције женског имена *Annette* у номинативу (*Ово је моја пријатељица _____*). Запажа се и овде да проценат одговора у складу са изворним изговором пропорционално расте са нивоом познавања немачког језика (17,8% - 42,3% - 53,5%), с тим што је варијанта –Е код познавалаца немачког језика знатно мање заступљена у односу на примере извучене из контекста и представљене у табели 5. Тако се овде преко 40% негерманиста и германиста определило за прилагођену варијанту –А, супротно изворном облику датог имена које је њима свакако познато. Отприлике исти проценат прилагођеног номинатива имамо и у групи непознавалаца немачког језика, мада са другим разлогом: чак 37,8% одговора одлази на варијанту са нултом морфемом, што с једне стране сведочи о непознавању правила немачког језика, а с друге о потреби да се очува изворни (мада неправилни) номинатив, тако да и овде можемо

код имена преузетих из свих језика између самогласничких група *ua*, *ue*, *iu* убацује *J*. Дакле: *уја*, *ије*, *ију* и сл., а не: *уа*, *уе*, *уу* и сл. Резултати анкете, међутим, показују да у датом примеру код све три групе испитаника доминира неправилни облик *-ие-* (51,2% - 65,5% - 58,9%). Ово, најпре, можемо објаснити недовољним познавањем правописне норме српског језика, али и руковођењем писаним обликом изворног имена. Резултат по коме највећи број одговора у складу са нормом налазимо у првој групи испитаника могао би се објаснити како познавањем правила српског језика, тако и непознавањем немачког језика, те се у датом случају искључује фонолошка интерференција, док би нешто бољи резултат германиста у односу на негерманисте могао да се објасни бољим познавањем правила српског језика. Ипак, имајући у виду чињеницу да се у анкети јавља само један пример са међувокалским *J* који свакако није довољан за извођење поузданијих закључака, ову појаву у раду само узгред спомињемо, уз напомену да су неопходне детаљније анализе.

да говоримо о једној врсти неприлагођавања систему српског језика. У групи германиста се у једном одговору обе варијанте наводе као исправне (Анете / Анета), пример који најбоље одсликава колебање услед познавања оба језичка система, али и услед конкурентности датих облика номинатива у српском језику.

У примеру б) лично име *Annette* јавља се у акузативу (*Јуче сам у граду срела своју пријатељицу _____*). Овде све три групе испитаника показују већу тенденцију ка употреби облика деклинираног у складу са правилима српског језика (Анету). Посебно је интересантан налаз германиста: чак 59,2% испитаника одговара супротно изворном облику. Висок проценат одговора у складу са нормом српског језика имамо и код негерманиста (55%), док се нешто лошији резултат код прве групе испитаника (48,9%) и овде објашњава непрепознавањем предметног завршетка, тј. употребом нефлектираног облика са нултом морфемом у чак 33,3% одговора. Резултати анкете наводе на закључак да је правило о прилагођавању завршетака женских имена у одређеном падежу (овде акузативу) говорницима српског језика познато или га интуитивно бирају као боље решење, чему у великој мери доприноси контекст. У групи германиста спорадично се запажа доследна примена не само фонолошких, већ и ортографских правила немачког језика, која се огледа у задржавању изворне графиције и у ћириличном писму (*Аннетте*), што у српском језику представља неприхватљиву опцију.

У присвојном придеву (*Ово су _____ родитељи.*) све три групе испитаника убедљиву предност (93,4%) дају прилагођеном облику (Анетини). Малобројни покушаји да се по сваку цену очува изворни облик немачког имена забележени су пре свега код испитаника који су учили немачки језик и реализују се у следећим формама: Анетеини (2 испитаника), Анете-ини (2 испитаника), Анетени (7 испитаника), родитељи Анете (1 испитаник). Овакви облици у српском језику делују неприродно и наметнуто, како из фонетских и граматичких, тако и из ортографских разлога (нпр. употреба цртице код транскрибованих имена у ћириличним писму није уобичајена), па можемо да закључимо да резултати анкете потврђују препоруку Правописа Матице српске о обавезном граматичком прилагођавању женских имена у присвојном придеву.

6. Закључак.

На основу истраживања које се базира на резултатима анкете спроведене међу испитаницима хетерогене структуре дошли смо до следећих закључака о транскрипцији немачких умлаута, групе *-ig* на крају речи и немачких женских имена на *-E* у српском језику.

6.1. Анализа је показала да на правилну транскрипцију *немачких умлаута* у српском језику утиче неколико фактора. Први, и најважнији је познавање постојећих, тачно дефинисаних правила њихове транскрипције. Да оно није сразмерно степену познавања немачког језика потврђују резултати негерманиста, али и германиста. Следећи битан фактор код све три групе испитаника је степен познатости, који стоји у тесној вези са образовањем и општом културом испитаника, као и са заступљеношћу датог имена у медијима. На правилну транскрипцију утиче и познавање правила немачког фонетског система, при чему „чисти гласови“, а под тим подразумевамо гласове најприближније гласовима српског фонетског система, што је у овом случају глас (*ä*), дају боље резултате од гласова „колебљивог изговора“ (*ü* и *ö*), што јасно показују резултати германиста и негерманиста. Са друге стране, до погрешне транскрипције долази услед руковођења писаним обликом речи (код све три групе испитаника) и фонолошке интерференције (код германиста и негерманиста).

6.2. На правилну транскрипцију групе *-ig* на крају речи, осим познавања правописних правила (што је мање вероватно), код све три групе испитаника у великој мери утиче степен познатости (*Лајнциг*). У случају слабе познатости и заступљености одређеног имена (*Вариг*), код непознавалаца немачког језика руковођење писаним обликом речи доводи до правилног решења, док код познавалаца немачког језика (негерманиста и германиста) фонолошка интерференција доприноси погрешној транскрипцији, будући да код дате групе гласова прилагођено писање није фонетско.

6.3. Резултати анкете показују да је приликом транскрипцији немачких женских имена која се завршавају на *-E* изворни облик *номинатива* потпуно конкурентан прилагођеном номинативу са гласом *-A*. На избор номинативског завршетка код познавалаца немачког језика велики утицај има контекст, па је тако у контекстуалној употреби забележен већи број одговора са прилагођеним, а у ванконтекстуалној са неприлагођеним обликом номинатива. Код непознавалаца немачког језика запажа се препознавање предметног завршетка с једне, као и равномерна употреба обе варијанте (*-E* / *-A*) с друге стране. У *надежним облицима* (овде акузативу) је код све три

групе испитаника приметно доследније прилагођавање деклинацији српског језика, чему додатно доприноси контекст, док се у *присвојном придеву* прилагођени облик јавља као једино нормативно и практично прихватљиво решење.

ЛИТЕРАТУРА

Алексић и др. (1960): Р. Алексић и др., *Правопис српскохрватскога књижевног језика*. Нови Сад / Загреб: Матица српска, Матица хрватска.

Белић (1950): А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Просвета.

Пешикан и др. (2011): М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

Симић (2003): Р. Симић, *Српски правопис*, Београд: Јасен.

*

Дуден 4 (2006⁷): Duden Bd. 4, *Die Grammatik*, Mannheim et al.

Дуден 6 (2005⁶): Duden Bd. 6, *Das Aussprachewörterbuch*, Mannheim et al.

*

Aussprache König, wenig und zwanzig. <http://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/germanistik/sprachwissenschaft/ada/runde_1/f14a-c/>
11.10.2014.

Danica B. Nedeljković

Nikola D. Vujčić

VON *BEKER* BIS *ŠURLE*. EIN BEITRAG ZUR
TRANSKRIPTION DEUTSCHSPRACHIGER EIGENNAMEN IM
SERBISCHEN

Zusammenfassung

Im Mittelpunkt des vorliegenden Beitrags steht das Erkenntnisinteresse, die Vertrautheit mit vorhandenen, durch die serbische Rechtschreibung klar definierten Regeln der Transkription der aus dem Deutschen stammenden Eigennamen sowie die Anwendung dieser Regeln zu erforschen. Dies wird auf der Grundlage der Ergebnisse einer online durchgeführten Umfrage unter muttersprachlich Serbisch sprechenden Personen versucht. Des Weiteren werden sowohl die sprachlichen als auch außersprachlichen Ursachen für die normgerechte bzw. –widrige Transkription offengelegt. Die Umfragergebnisse lassen erkennen, dass die Deutschkenntnisse der Befragten hierbei eine signifikante Rolle spielen. Durch die Analyse werden folgende Problemfelder erfasst: die Transkription deutscher Umlaute (*ü, ö* und *ä*), die Schreibung der Lautgruppe *–ig* im Auslaut sowie die Übertragung und Flexion deutschsprachiger Frauennamen auf *–e*. Schwankungen und Unstimmigkeiten bei der Festlegung der Rechtschreibnorm bleiben in diesem Beitrag unberücksichtigt.